

המביא גם פרק שני גיטין

י"א.

עין משפט
נר מצוה

ל א מ"י פ"ד מהל'
גירושין הלכה א סמג
ע"ש נ טו"ש"ע אה"ע סימן
קכ"ט ס"ף א:
ל"א ב מ"י שם הלכה ג
סמג שם טו"ש"ע
אה"ע סימן קכ"ט ס"ף א
ג [מ"י פ"א מהל' גירושין
הלכה ו]:
ל"ב ד מ"י וסמג שם
טו"ש"ע אה"ע סימן
קכ"ט ס"ף א:
ל"ג ה מ"י שם הלכה א
טו"ש"ע שם ס"ף ב:
ל"ד ו ז מ"י פ"א מהל'
מלכות שבת הלכ'
טו סמג לא"ץ סה:
ל"ה ט מ"י פ"ד מהל'
גירושין הלכה א סמג
ע"ש נ טו"ש"ע אה"ע סימן
קכ"ט ס"ף ב בהנ"ה:
ל"ו י מ"י שם הלכה ב
טו"ש"ע שם ס"ף ג:
ל"ז כ מ"י פ"א מהל'
גירושין הלכה א
סמג שם טו"ש"ע אה"ע
סימן קל ס"ף טו:
ל"ח ל מ"י שם ופ"ד
מהל' מלוה וזה
הלכה ו סמג שם ופ"ד לז
טו"ש"ע ח"מ פ"ה מה ס"ף
ד:

דין דיותא. אומר ר"מ דלוי שלנו^א הוא קרוי דיו ולא אותו שעושין מעפלים דההוא לא מיקרי דיו מדמי רבי חנינא כחבו בני טריא ואפלא כשר משמע דלאו היינו דיו דלא תני אלא הנך דלא תני צמתני^ב ובסמון דפרין ארבי אבהו דלמר בני מילין מרבי ועוד דלמר מורה פני דיו דלאמרנין

כדאי הוא רבי שמעון. דמתניתין דלמר נכתב ציוס ונתתם צילה כשר: לסמוך עליו בשעת הדחק. שהלך זה לדרכו או ניסת ככר בגט זה: סבירא ליה. רבי יוסף ע"ז לוי: וכוון משום סנאי. ואין כאן הקדמה דתנאי וינהו ואפילו וינהו וינהו לרצון כשר: בתנאי על הענה של זית. תלושה: וכוון לא אם הפרה.

בגמרא^ט מפרש טעמא: גב' סמא. אורפימניט: סקרא. צבע אדום שקורין מיניא"ו: קומא. שרף האילן: קרא דאושכפי. אדרמיניט: בני טריא. מי גשמים לשון מורי. מי טריא מים ששורים בו פרי שהוא כעין עפלים גלים צלע"ו: צאבר. שער העופרת נחמם ויפחמים: צאחור. פחמין: וצאחור. חרתא דאושכפי: על גבי סקרא. שמי אומיות של סקרא והעציר עליהם דיו בשבת: מוחק. ע"מ לכתוב שמי אומיות בשבת ע"מ חוה מוחק התחומות סקרא וכתב העלויות דיו: פטור. שהיה הוא^י שמתחילה לא כתב ולא מוחק: מוחק הוא. ולא כתב שמתחילה היה כתוב הגון מעמה: מקלקל הוא. והוא ליה כמחוק ע"מ שלא לכתוב. ולמאן דמייחזי לא הוה מקלקל כל כך שהרי כתבו ייכר: כתב עליון כתב לענין שבת. דהא אמתת דעל חייב שמים: וכי מפני שאנו מדמין. שאנו אומדים וסבירים ואומדין מאומד לצנו להחמיר: נעשה מעשה. להקל אפי' לענין שבת אם צא מעשה לדינו צומן בית המקדש לא הייתי סומך על דברי כמו דמומים: מקרעין. מסרעין: והתני רבי חייה כתב צאבר כשר. וכיון דכתב גמור הוא הוה ליה כדיו על גבי סקרא דקאסרין לעיל: צאבר. לשפסק צמחיה של אבר על הקלף ומשמירו אינו^כ כתב: צמא דאצלא. מים ששרה צנה שחיקת צאבר: בני מילין. מים ששרה צנה עפלים שחוקים: הא דלפילא. הקלפים מעובדים צעפלים רוסמין עליהן את העדים בני מילין דלא הוה כתב שהרי מראה הקלפים כמראה הכתב ואינו ניכר הלכך אין מי מילין על גבי^ל מילין ומתניתין דלא אפלין: צרוק. רוסמין להס צרוק: וסוראה. ופסקר של שזורים. צניטין. משום עיגולה כדלקמן דלא משכחין סקדי צקאי וצמוך כן יפרש זה לים או ימות ומזקק ליכנס: אצל צאבר שערות. יחזר אחר העדים צקאים לחתום: כותמיה

כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק והאמר ריש לקיש לא הכשיר ר"ש אלא לאחר אבל מכאן ועד עשרה ימים לא בהדיא כרבי יוחנן סבירא ליה והאמר ר' יוחנן שנים משום עדים וכולן משום תנאי בהדיא כריש לקיש סבירא ליה: בתנאי^א בכל כותבים בדיו^ב. בסם בסיקרא ובקומום ובקנקנתום ובכל דבר שהוא של^ג קיימא אין כותבין לא במשקין ולא במי פירות ולא בכל דבר שאינו מתקיים על הכל כותבין על העלה של זית ועל הקרן: של פרה ונותן לה את הפרה על יד של עבד ונותן לה את העבד רבי יוסי הגלילי אומר אין כותבין לא על דבר שיש בו רוח חיים ולא על האוכלים: גב' דיו דיותא אם סמא סקרא אמר רבה בר בר חנה סקרא שמה קומום קומא קנקנתום אמר רבה בר [בר חנה אמר] שמואל חרתא דאושכפי: ובכל דבר שהוא מתקיים וכו': לאתויי מאי לאתויי הא דתני ר' חנינא דכתבו במי טריא ואפצא כשר^ד תני ר' חייה דכתבו באבר בשחור ובשיחור כשר איתמר המעביר דיו על גבי סקרא בשבת רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו יחייב שתיים אחת משום כותב ואחת משום מוחק דיו ע"ג דיו סקרא על גבי סקרא ופטור סקרא ע"ג דיו אמרי לה חייב ואמרי לה פטור אמרי לה חייב מוחק הוא אמרי לה פטור מקלקל הוא בעא מיניה ר' יריש לקיש מר' יוחנן עדים שאין יודעים לחתום מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו כתב עליון כתב או אינו כתב א"ל אינו כתב א"ל והלא לימדתנו רבינו מופני שאנו מדמין נעשה מעשה איתמר עדים שאין יודעים לחתום רב אמר מקרעין להם נייר חלק^ה וממלאים את הקרעין דיו ושמואל אמר באבר באבר סלקא דעתך והתני רבי חייה כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר לא קשיא^ו הא באברא הא במיא דאברא רבי אבהו אמר במי מילין והתני רבי חנינא כתבו במי טריא ואפצא כשר ל"ק הא דאפיין הא^ז דלא אפיין שאין מי מילין ע"ג מי מילין רב פפא אמר צרוק וכן אורי ליה רב פפא לפפא תוראה ברוק וה"מ אורי ליה רב פפא דעובדא בשאר שטרות ויגנדיה רב כהנא תניא

(א) צרכי ט. שבת מה. מה
ו. ט. (ב) פ"א רוסת
(ג) נשי מוח לקמן א:
ד"ה על ע"ה. (ד) שבת קד:
מגילה י. (ה) שבת קד:
(ו) נשי מוספות חולין קב:
ד"ה עור הלאש וכו' וכו'
הלא. (ז) [לקמן מ"א].
(ח) ע"י לעיל דף ט: מ"ה
מקרעין. (ט) [לקמן כא:].
(י) [ומשמירו אינו. רש"י].
(יא) [מ"ל מילין]. (יב) פי
קסר. (יג) ד"ה מגילה.
(יד) וכו' מוספות בעירובין
י. ואולי דגבר' צמיה היה
כתוב על אצל לפניו לא
מלא.

גליון הש"ס
בתנאי בסם ב. ע"י
ממות דף לז ע"ה מ"ה
כמו שנראה: גב' הא דלא
אפיין. ע"י ממות דף לז
ע"י מ"ה הא דלפנין:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה פטור שהרי
הוא כבחתיה: (ב) ד"ה
מוראה ספסר י"ב ע"י
צ"מ דף ט' ע"ה:

מוסף תוספות
א. ערושין מקליפת
עצים ומבשלים אותו כדי
שהיה עב. מוס' ה"ה:
ב. דהא דיו וכו' שנתנים
בו עצים וקומום לח הוא,
ובגמ' משמע דדיו וכו'
יבש ד"י. ח"י ח"י שבת ג.
ד"ה ש. ג. גבי בתולה.
מוס' שבת ג. ד"ה ל.
ד. [ד"ל מקי ד"ה. מוס'
שבת ג. ד"ה ל. א"כ
משמע שהוא שחור. מוס'
עירובין ג. ד"ה אמתת.
א. שטרות אמתת.
מוס' עירובין י. ד"ה
קנקנתום. א. מדלא אמר'
בה באנו להחליקת ר' יוחנן
ורבנן [דאמרי] לקמן.
רש"י לקמן ב ד"ה הא
דלמנ. ח. (ו) ואפי' תמני
לומר לדברך קאמר',
לומר לקיש לך. רש"י לקמן
ב ד"ה הא דלמנ. ט. ובגבי
עדים שאין יודעים לחתום
מאחר שאין כותבין
בסיקרא אלא כשיחתוב
העדים עליו לא חשיב כתב
העדים תקון לראשון כיון
שלא נכתב אלא בשבילה.
מוס' ה"ה. י. וסמא
קניי כתב ע"ג כתב פטור.
רש"י לקמן ב ד"ה הא
דלמנ.

גליון הש"ס

בתנאי בסם ב. ע"י
ממות דף לז ע"ה מ"ה
כמו שנראה: גב' הא דלא
אפיין. ע"י ממות דף לז
ע"י מ"ה הא דלפנין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פטור שהרי
הוא כבחתיה: (ב) ד"ה
מוראה ספסר י"ב ע"י
צ"מ דף ט' ע"ה:

מוסף תוספות

א. ערושין מקליפת
עצים ומבשלים אותו כדי
שהיה עב. מוס' ה"ה:
ב. דהא דיו וכו' שנתנים
בו עצים וקומום לח הוא,
ובגמ' משמע דדיו וכו'
יבש ד"י. ח"י ח"י שבת ג.
ד"ה ש. ג. גבי בתולה.
מוס' שבת ג. ד"ה ל.
ד. [ד"ל מקי ד"ה. מוס'
שבת ג. ד"ה ל. א"כ
משמע שהוא שחור. מוס'
עירובין ג. ד"ה אמתת.
א. שטרות אמתת.
מוס' עירובין י. ד"ה
קנקנתום. א. מדלא אמר'
בה באנו להחליקת ר' יוחנן
ורבנן [דאמרי] לקמן.
רש"י לקמן ב ד"ה הא
דלמנ. ח. (ו) ואפי' תמני
לומר לדברך קאמר',
לומר לקיש לך. רש"י לקמן
ב ד"ה הא דלמנ. ט. ובגבי
עדים שאין יודעים לחתום
מאחר שאין כותבין
בסיקרא אלא כשיחתוב
העדים עליו לא חשיב כתב
העדים תקון לראשון כיון
שלא נכתב אלא בשבילה.
מוס' ה"ה. י. וסמא
קניי כתב ע"ג כתב פטור.
רש"י לקמן ב ד"ה הא
דלמנ.

פסקי ר"ד

לעשרה כולכם כתבו גט
לאשת חתום בי תרי
מיניהו ביומיה ואיך
מכאן ועד י' ימים
אחא לקמה דריביל אמר
כדאי הוא ר"ש לסמוך
עליו בשעת הדחק פי'
לחחר ששטאח וחת"ל לא
הכשר ר"ש על אלה לית
אבשר מינך ועד עשה אמת
לא בהווא כר' יוחנן ס"ל
דאמר אפילו מכאן ועד
עשרה ימים והאי וכו'
שנים משום עדים וכולן
משום תנאי בהווא כר"ל
ס"ל ואפי' הלכה כר'
יוחנן דקריביל בכל דוכתא
ובכל דבר שהווא ומוקיים אין כותבים לא במי פירות ולא בכל דבר שאינו של קיימא. פי' המורה
ואפילו על אסוריו הנאה ועל הכל כותבין על העלה של זית ועל הקרן של פרה ונותן לה את הפרה על יד
עבד ונותן לה העבד ר' יוסי הגלילי אומר אין כותבים לא על דבר שיש בו רוח חיים ואף לא על האוכלין:
ובכל דבר שהוא מתקיים לאתויי מאן לאתויי הא דא"ר חנינא כתבו במי טריא ואפצא כשר. פי' מין פרי הוא ששמו
טריא ממיני העפצים: תני ר' חייה כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר. פי' שפסף האבר על הנייר (ו) והשחור והשחור
הוא הפחם כדדנין בגי' ג' דפרה (משנה יא) שחור שיש בו אפר כותשים אותו ושיחור הוא מין צבע שחור: איתמר
ההבדיל דעל גבי סקרא שבת ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו חייב שתיים א' משום כותב א' משום מוחק. דיו
על גבי דיו וסקרא על גבי סקרא פטור בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן עדים שאין יודעין לחתום מהו שיכתבו להם
בסיקרא ויחתמו כתב עליון כתב או אינו כתב א"ל אינו כתב והלא לימדתנו רבינו מופני כתב עליון כותב עליון שבת
א"ל יוכי כפני מתקין בעשה מעשה פי' אם אנו מדמין סבירא להחמיר לענין שבת נסמך עליה להקל להחמיר
החתומה: איתמר עדים שאין יודעין לחתום רב אמר מקרעין להן נייר חלק וממלאין את הקרעין דיו ושמואל אמר

לעוי רש"י
אורפימניט. צבע צהוב.
מיניא"ו [ומיניא"ו] צבע
אדום (פשי מחתומת
העופרת).
אדרמיניט. צבע שחור.
גל"ש. עפלים בלוטים.
שישפצ"ד [ורששפיצ"ד].
לחזור.

מוסף רש"י

כדאי הוא ר"ש לסמוך
עליו בשעת הדחק. אצל
שלא בשעת הדחק לא
(ברכות ט). סקרא. צבע
אדום שזנעין בו מריסין
(שבת טז). מגילה יח.
קומא. גומא. שרף אילן
(שבת טז). חרתא
דאושכפי. סס שזנעין
דיו מעפלים שחור (מגילה
א"ח). במי טריא. יס
אומרים מין פרי וס אומרים
מי גשמים. (שבת טז).
אפצא. מי אפלים גל"ש.
(ס"ב). צנפרת.
ומשמיר שהוא משפץ
עופרת על הקלף (שבת
טז). בשחור. פיטס
(ס"ב). ובשיחור.
אדרמיניט. (ס"ב). וכי
מפני שאנו מדמין.
נראה צניטין ומזמון אלו
קן ולא שמענו מרבותינו
(לקטו טז). מקרעין להם
נייר חלק. מקרעין
ויושטין בסכין על הייך את
שמות העדים וצאן העדים
וממלאין את הקרעין דיו.
(מעיל ט). דרב מגניד.
מכת מרדות. (יבמות נב).

פסקי ר"ד (המשך)

באבר באבר ס"ד והתני ר'
ויבשחור כתבו באבר בשחור
וחשיחור כשר לך ק' הא
באברא הא במיא דאברא.
פי' המורה מקרעין להן
נייר חלק ומשטר' ואינו
נ"ל שהרי שריטת הסכין
דבר המתקיים הוא ולקמן
ע"י למימר שאם חקק על

לעוי רש"י
אורפימניט. צבע צהוב.
מיניא"ו [ומיניא"ו] צבע
אדום (פשי מחתומת
העופרת).
אדרמיניט. צבע שחור.
גל"ש. עפלים בלוטים.
שישפצ"ד [ורששפיצ"ד].
לחזור.

מוסף רש"י

כדאי הוא ר"ש לסמוך
עליו בשעת הדחק. אצל
שלא בשעת הדחק לא
(ברכות ט). סקרא. צבע
אדום שזנעין בו מריסין
(שבת טז). מגילה יח.
קומא. גומא. שרף אילן
(שבת טז). חרתא
דאושכפי. סס שזנעין
דיו מעפלים שחור (מגילה
א"ח). במי טריא. יס
אומרים מין פרי וס אומרים
מי גשמים. (שבת טז).
אפצא. מי אפלים גל"ש.
(ס"ב). צנפרת.
ומשמיר שהוא משפץ
עופרת על הקלף (שבת
טז). בשחור. פיטס
(ס"ב). ובשיחור.
אדרמיניט. (ס"ב). וכי
מפני שאנו מדמין.
נראה צניטין ומזמון אלו
קן ולא שמענו מרבותינו
(לקטו טז). מקרעין להם
נייר חלק. מקרעין
ויושטין בסכין על הייך את
שמות העדים וצאן העדים
וממלאין את הקרעין דיו.
(מעיל ט). דרב מגניד.
מכת מרדות. (יבמות נב).

פסקי ר"ד (המשך)

באבר באבר ס"ד והתני ר'
ויבשחור כתבו באבר בשחור
וחשיחור כשר לך ק' הא
באברא הא במיא דאברא.
פי' המורה מקרעין להן
נייר חלק ומשטר' ואינו
נ"ל שהרי שריטת הסכין
דבר המתקיים הוא ולקמן
ע"י למימר שאם חקק על

גבי טבלא (סקרא) כתב הוא ומה לי חקיקה מה לי שריטה גם לשרט ולחרוק מלמטה שריאה בולט מלמעלה אמרין לקמן
דהיא כתיבה ויחייב כשריטת בגט בענין זה ודברי שמואל שאמר באבר פי' לשפסף בחתיכה של אבר על הקלף ומשחיר
ואינו כתב ואינו נ"ל דכיון דהוא דבר המתקיים למה אינו כתב וכל סכרת המורה (הלכך) [בכאן משקין] שלא יקרא כתב
כ"א הוא כענין דיו שפסוד האותיות על הקלף אבל שריטת הסכין ורושם האבר לא יקרא כתב ולא הוא משום דקי' חקיקת
הטבלא ורושם הציץ ובעי לקמן למימר דהוי כתב וי"ל לפרש מקרעין להן נייר חלק אל שיהו נוגעין בנייר שהגט כתוב
בו אלא נייר אחד חלק שאין בו כלום מקרעין שם בסכין שמות העדים שנמצא בנייר שלם ושמות העדים הוא החלק
ואח"כ משכיבים אותו הנייר על הנייר שהגט כתוב בו ואומרים להדיוטות מלאו אלה הקרעין דיו וישארו האותיות של
דיו על נייר הגט וכבי האי גונא כשר שלא נגעו אנתנו במקום החתומת העדים כלל והכי נמי מתבאר במקראמי נייר
חלק ושמואל נמי לא הכשיר אלא במיא דאברא מפני שאינו דבר המתקיים והרי הוא כדיו בעלמא אבל באבר עצמו
לא שרבו המתקיים הוא וכדברי מצאיה שפי' בשניהם שם ר"ח וי"ל: ר' אבהו אומר במי מילין. פי' ממים שיהיה בהן
עפצים כותשים והתני ר' חייא כתבו במי טריא ועפצא כשר לך ק' הא דרעפיין הא דלא עפציין שאין מי מילין על גבי
מילין רב פפא אמר ברוק. והני מילין בניטין אבל בשאר שטרות לא הווא דעבדי עובדא בשאר שטרות נגדיה רב פפא

למתלוקת רבי יהודה ורצון דלר' יהודה הוי כתב ועוד^א דרב אחא מסיק לקמן דאפילו רצון מודו גבי גט דהוי כשר ואומר רבינו יצחק דלקמן ודאי
שכתב הראשון היה שלא לשמה וכתב השני עושהו לשמה חשיב כתב לרבי יהודה ולרב אחא אפילו לרצון חשיב כתב גבי גט אצל הכה שכתב
שני אינו מתקן כלום אפילו רבי יהודה מודה ללא חשיב כתב^ב וצפרק הצונה (שבת דף קד): דתנן כתב על גבי כתב פטור ואמר
רב חסדא ממתניתין דלא כר' יהודה לא צעי לאוקמי כחאין ספר מורה שלא לשמה והעציר עליו בשבת קולומס לשמה להכי מוקי
דמתניתין^ג משמע ליה דככל ענין פטור אפי' כתב גט או כשר מורה שלא לשמה והעציר עליו בשבת קולומס לשמה להכי מוקי
כרצון לרב אצל רב חשיב ע"כ לא מיתוקמא מתני' צבל ענין דהא צגט אפילו רצון מודו דהוי כתב ולידיה אמילא מתניתין
נמי כר' יהודה וכגון שאינו מתקן צכתב השני כלום: מוחק הוא. וחשיב ליה מוחק על מנת לכתוב דמסתמא עומד לחזור
ולכתוב עליו כדיו ומקלקל לא הוי דעל הכתיבה זאת תהא כתיבה העלוונה רישומה ניכר טפי משאם היתה תחתונה לצדה:
טעמא

גבי טבלא (סקרא) כתב הוא ומה לי חקיקה מה לי שריטה גם לשרט ולחרוק מלמטה שריאה בולט מלמעלה אמרין לקמן
דהיא כתיבה ויחייב כשריטת בגט בענין זה ודברי שמואל שאמר באבר פי' לשפסף בחתיכה של אבר על הקלף ומשחיר
ואינו כתב ואינו נ"ל דכיון דהוא דבר המתקיים למה אינו כתב וכל סכרת המורה (הלכך) [בכאן משקין] שלא יקרא כתב
כ"א הוא כענין דיו שפסוד האותיות על הקלף אבל שריטת הסכין ורושם האבר לא יקרא כתב ולא הוא משום דקי' חקיקת
הטבלא ורושם הציץ ובעי לקמן למימר דהוי כתב וי"ל לפרש מקרעין להן נייר חלק אל שיהו נוגעין בנייר שהגט כתוב
בו אלא נייר אחד חלק שאין בו כלום מקרעין שם בסכין שמות העדים שנמצא בנייר שלם ושמות העדים הוא החלק
ואח"כ משכיבים אותו הנייר על הנייר שהגט כתוב בו ואומרים להדיוטות מלאו אלה הקרעין דיו וישארו האותיות של
דיו על נייר הגט וכבי האי גונא כשר שלא נגעו אנתנו במקום החתומת העדים כלל והכי נמי מתבאר במקראמי נייר
חלק ושמואל נמי לא הכשיר אלא במיא דאברא מפני שאינו דבר המתקיים והרי הוא כדיו בעלמא אבל באבר עצמו
לא שרבו המתקיים הוא וכדברי מצאיה שפי' בשניהם שם ר"ח וי"ל: ר' אבהו אומר במי מילין. פי' ממים שיהיה בהן
עפצים כותשים והתני ר' חייא כתבו במי טריא ועפצא כשר לך ק' הא דרעפיין הא דלא עפציין שאין מי מילין על גבי
מילין רב פפא אמר ברוק. והני מילין בניטין אבל בשאר שטרות לא הווא דעבדי עובדא בשאר שטרות נגדיה רב פפא